

використовувати ресурси, примножувати природні скарби і людський потенціал. Відроджуючи проектний метод навчання, при його вмілому використанні можна посправжньому виявити і розвинути здібності особистості, її потенційні можливості. Необхідність урахування сучасної інноваційної ситуації та майбутніх змін в освітньому середовищі вимагає, на мою думку, переорієнтації дисциплін всіх циклів професійної підготовки (гуманітарного та соціально-економічного, природничо-наукового, професійної і практичної підготовки) на формування випускника вищої школи як суб'єкта інноваційної діяльності.

Сказане вище дозволяє стверджувати, що вивчення питань підготовки майбутніх учителів трудового навчання до інноваційної педагогічної діяльності є актуальним та перспективним у світлі розбудови системи національної освіти.

Використана література:

1. *Волинець А.* Сучасні педагогічні новації і школа майбутнього // Рідна школа. – 1994. – № 8.
2. *Барбіна С.* Гуманізація освіти. Навчально-методичний посібник. – Херсон, 2001. – 60 с.
3. Державна національна програма “Освіта” (Україна XXI ст.). – К., 1994. – С. 46
4. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті (проект). – К. : Шкільний світ, 2001. – С. 3-6.

Филоныч О. В. Использование инновационных методик обучения учителей технологий.

В статье дается определение понятия “инновация”, “инновационные педагогические технологии”. Раскрываются основные методологические требования, которым должна соответствовать педагогическая технология. Анализируются основные группы инновационных педагогических технологий, которые повышают качество подготовки специалистов на уровне международных стандартов.

Ключевые слова: инновация, инновационные педагогические технологии, качество подготовки специалистов, информационная компетентность, новаторство, творческая индивидуальность.

Filonych O. V. The use of innovative methods of studies of teachers of technologies.

In the article the determination of notion is given “innovatsiya”, “innovative pedagogical technologies”. The basic methodological requirements which pedagogical technology must answer to open up. The basic groups of innovative pedagogical technologies, which promote quality of preparation of specialists at the level of international standards, are analysed.

Keywords: innovation, innovation pedagogic technologies, qualification of training of specialists, informative competence, innovation, creative individuality.

Харламенко В. Б.
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка,
Харламенко І. А.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

САМОВИЗНАЧЕННІСТЬ І ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ ВЧИТЕЛЯ

У статті обґрунтовується значення самовизначеності і професіоналізації вчителя. Описуються етапи та концептуальні положення професіоналізації.

Ключові слова: професієнтологія, професійна самовизначеність, професіоналізація, особистість вчителя.

Становлення ціннісних орієнтацій та життєвих виборів особистості – одна із пріоритетних проблем у сучасних наукових пошуках, особливо в умовах тих кардинальних змін і численних криз, які переживає українська спільнота. Адже сьогодні ставить кожен молодий людину перед необхідністю самостійності та креативності, самоосвіти та самовиховання, постійного вибору серед безлічі гіпотетичних варіантів професійної діяльності. Усе вищезазначене стимулює помітне підвищення наукового інтересу до вивчення питань професіографічної компетентності (соціально-психологічна характеристика професій, типові сценарії професійної біографії), професіознавчої компетентності (комунікативні і презентаційні навички, уміння працевлаштування і самомаркетингу, здатність до проектування кар'єрного зростання), процесу професійного самовизначення, системи професійної орієнтації, методології професіоналізації особистості. Перелічені складові потребують дослідження через призму філософії, психології та педагогіки. Саме тому на сьогодні інтегрована наука профорієнтологія є тією наукою, яка об'єднує усі зазначені компоненти.

До того ж, розвиток професійного становлення особистості, сходження до вершин майстерності, а отже професіоналізація – важливий компонент у профорієнтології, який досліджується.

Мета статті – теоретичний аналіз підходів до процесу професійної самовизначеності, професійного становлення, професіоналізації, обґрунтування концептуальних положень професіоналізації вчителя.

Проблема становлення професіонала – це особистісний і соціальний розвиток майбутнього фахівця як суб'єкта соціальної дії. Сучасний професіонал має бачити свою професію у всій сукупності її соціальних зв'язків, розуміти зміст і специфіку професійної діяльності, орієнтуватися у колі професійних завдань, вирішувати їх у змінених соціальних умовах.

Професіоналізацію можна розглядати як сходження до вершин професії, як процес нелінійного, імовірнісного професійного становлення особистості який охоплює тривалий період онтогенезу людини з початку розвитку професійно-орієнтованих інтересів і схильностей, проходить крізь усе життя і завершується з припиненням професійної діяльності.

Теоретичною основою концепції професійного становлення особистості стали дослідження К. Абульханової-Славської, В. Ананьєва, Б. Ломова, М. Нечаєва, Г. Суходольського, В. Щадрікова. Великий вплив на проектування концепції досліджуваної проблеми мали праці Л. Бодальова, Ю. Забрідіна, Є. Клімова, М. Пряжнікова, С. Чистякової [2; 4].

Знання особливостей професійного становлення дозволяє людині усвідомлено проектувати власну професійну біографію, вибудовувати свою історію.

Професійне становлення охоплює тривалий період життя людини. Протягом усього часу змінюються життєві і професійні плани, відбувається зміна соціальної ситуації, провідної діяльності, перебудова структури особистості. Тому виникає необхідність розподілу даного процесу на періоди або стадії.

Оскільки на вибір професії, становлення фахівця впливають соціально-економічні чинники, то правомірною є підстава детермінантного відношення особистості до професії, в основі якої може бути провідна діяльність, соціальна ситуація [3, с. 42]. Вдосконалення способів виконання провідної діяльності спричиняють перебудову особистості. Вочевидь, що діяльність, здійснювана на репродуктивному рівні, ставить інші вимоги перед особистістю, тим самим роблячи діяльність частково пошуковою і творчою. Структура особистості молодого фахівця, включеної у професійну діяльність, поза сумнівом, відрізняється від структури особистості професіонала. Слід мати на увазі,

що механізми реалізації конкретної діяльності на репродуктивному і творчому рівнях настільки різні, що їх можна віднести до різних типів діяльності, тобто перехід з одного рівня виконання діяльності на інший, вищий, супроводжується перебудовою особистості.

Початком процесу професійного становлення учителя є зародження професійно орієнтованих інтересів і схильностей під впливом рідних, учителів, навчальних предметів. Далі – формування професійних намірів, яке завершується усвідомленим, бажаним, а іноді і вимушеним вибором професії. Цей період у становленні особистості можна назвати періодом оптації. Провідною діяльністю стає навчально-професійна діяльність, у її рамках складаються пізнавальні і професійні інтереси, формуються життєві плани. Професійна активність особистості спрямована на пошук свого місця в педагогічній професії. Наступна стадія становлення вчителя починається зі вступу до навчального закладу. Соціальна ситуація характеризується новою соціальною роллю, новими взаєминами в колективі, більшою соціальною незалежністю [3; 6]. Після закінчення навчального закладу настає стадія професійної адаптації. Соціальна ситуація корінним чином змінюється: нова система стосунків у різновіковому колективі, інша соціальна роль, нові соціально-економічні умови. Провідною діяльністю стає професійна. Проте рівень її виконання, як правило, носить нормативно-репродуктивний характер. Професійна активність вчителя на цій стадії різко зростає. Вона спрямована на соціально-професійну адаптацію, нову соціальну роль, набуття професійного досвіду.

У процесі освоєння професії вчитель все більше занурюється в професійне середовище. Наступає стадія первинної професіоналізації і становлення фахівця.

Подальше підвищення кваліфікації, індивідуалізація технологій виконання діяльності, вироблення власної професійної позиції, висока якість праці приводять до переходу особистості на другий рівень професіоналізації, де відбувається становлення професіонала. На цій стадії професійна активність поступово стабілізується, рівень її прояву індивідуалізується і залежить від особливостей особистості. Але в цілому кожному представникові професії властивий свій стійкий і оптимальний рівень професійної активності [5]. І лише частина вчителів, що володіють творчими потенціями, розвиненою потребою в самореалізації, переходить на наступну стадію професійної майстерності і становлення акмепрофесіоналів. Для неї характерні висока творча і соціальна активність вчителя, високий рівень виконання професійної діяльності. Перехід на стадію майстерності змінює соціальну ситуацію, кардинально міняє характер виконання професійної діяльності, різко підвищує рівень професійної активності особистості. Професійна активність виявляється в пошуку нових, ефективніших способів виконання діяльності, зміні сталих взаємин з колективом, спробах подолати, зламати методи управління, що традиційно склалися, в незадоволеності собою, прагненні вийти за межі себе.

Таким чином, в цілісному процесі професійного становлення особистості вчителя прослідковується декілька стадій. Перехід від однієї стадії професійного становлення до іншої означає зміну соціальної ситуації розвитку, зміну змісту провідної діяльності, освоєння або привласнення нової соціальної ролі, професійної поведінки і, звичайно, перебудову особистості.

Найважливішим критерієм усвідомлення і продуктивності професійного становлення особистості вчителя є здатність знаходити особистісний сенс у педагогічній діяльності, самостійно проектувати, творити своє професійне життя, відповідально приймати рішення щодо місця працевлаштування.

Таким чином професіоналізацію вчителя ми можемо розглядати як:

– процес становлення професіонала. Цей процес включає: вибір вчительської професії з урахуванням власних можливостей і здібностей; засвоєння правил і норм

професії; формування й усвідомлення себе як професіонала; розвиток своєї особистості засобами професії, дослідження й перетворення об'єктивної дійсності;

– процес входження людини в професію. Професіоналізація вчителя – це цілісний безперервний процес становлення особистості фахівця, який починається з моменту вибору професії, триває протягом усього професійного життя людини;

– як спосіб отримання соціального статусу через професію. У рамках даного визначення професіоналізація розуміється як процес, за допомогою якого посада формує претензію на статус і, отже, винагороду та привілеї професії.

Узагальнюючи ці визначення, можна зробити висновок про те, що у широкому значенні **професіоналізація вчителя** являє собою процес, у результаті якого у працівника формується об'єктивна (наявність знань, умінь, навичок та професійно важливих якостей) і суб'єктивна (усталена адекватна мотивація) готовність до педагогічної діяльності.

Професіоналізм є результатом цього процесу, показником успішності його здійснення, якісною характеристикою фахівця, виступати як певна соціальна перспектива, більшою або меншою мірою доступна кожному фахівцеві. По суті професіоналізація – це і є процес становлення і розвитку професіоналізму.

Процес соціального і професійного становлення ми можемо розглянути на прикладі особистісного і професійного самовизначення. Особистісне самовизначення формується раніше за професійне, і на його основі обґрунтовуються вимоги до професії. Подальше професійне самовизначення людини уточнюється залежно від індивідуальних особливостей і віку. Професійне самовизначення, що зміцнилося, починає впливати на особистісне. Характер міжособистісних відносин, в які вступає людина в процесі професійної діяльності, впливає на особистісний розвиток і на становлення людини як професіонала.

Професійна діяльність залежно від того, як вона протікає, має безпосередній вплив на окремі риси особистості. У міру диференціації професійних мотивів і орієнтації розвиваються ті або інші особистісні якості. Загальні професійні цілі, схожі способи дій, умови праці і побуту всередині професійного співтовариства визначають схожість професіоналів, формують у них загальні за змістом інтереси, установки, манеру спілкування, що має вплив на становлення соціально – професійного типу особистості.

Отже, протягом усього життя людина коригує свою професійну діяльність з погляду власних ціннісних орієнтацій. Зміна установок і мотивів особистості впливає на професійний розвиток людини. В окремих випадках перегляд людиною своєї особистості або прояв нових потреб може привести до зміни людиною професії.

Разом з тим професіоналізація протягом всього життя людини має вплив на особистість, може її стимулювати. Професіоналізація як сходження до вершин майстерності характеризується творчим виконанням професійної діяльності, інтеграцією сформованих професіонально важливих якостей особистості в індивідуальний стиль діяльності; постійним вдосконаленням методик і технологій власної професійної діяльності.

Професіонал народжується усередині самої роботи, на кожному її кроці. При цьому кожен наступний крок може не витікати з попереднього, а бути моментом породження чогось нового – думки, відчуття, розуміння, дії. Інакше людина всього лише реалізує стереотипи поведінки, мислення і відчуття, позбавлені живої думки, живого відчуття: продовжує раніше напрацьоване.

Отже логічно, що в основі професіоналізації ми виділяємо наступні концептуальні положення:

- професійне становлення особистості має історичну і соціокультурну

обумовленість;

- процес професійного становлення особистості індивідуально своєрідний, неповторний, проте в нім можна виділити якісні закономірності;
- навчальна і професійна діяльність дозволяють людині реалізувати себе, сприяють самореалізації особистості;
- ядром професійного становлення є знаходження особистісного сенсу в професії – професійне самовизначення;
- індивідуальна траєкторія професійного життя людини визначається нормативними і ненормативними подіями.

Таким чином, з одного боку, процес професіоналізації набуває певного ступеня завершеності в разі досягнення особистістю професійної зрілості, яка характеризується набуттям високої професійної майстерності і статусу, а з іншого боку, професіоналізація триває протягом усього професійного життя людини, оскільки удосконалення професійної майстерності і розвиток професіоналізму не обмежено часовими рамками.

Отже, становлення професіонала – це особистісний і соціальний розвиток майбутнього фахівця як суб'єкта соціальної дії. Професіоналізація розглядається як сходження до вершин професії, як процес нелінійного, імовірнісного професійного становлення особистості.

Теоретичне дослідження засвідчило, що професіоналізацію ми можемо розглядати як: процес становлення професіонала, процес входження особистості в професію, процес і результат системних перетворень, спосіб отримання соціального статусу через професію. Отож логічно, що в основі професіоналізації ми виділяємо концептуальні положення, які дають підґрунтя для подальших емпіричних досліджень.

Використана література:

1. Балл Г. О. Психологія праці та професійної підготовки особистості / Балл Г. О., Бастун М. В., Гордієнко В. І., Красильникова Г. В., Красильников С. Р. – Хмельницький : Універ, 2001. – 346с.
2. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание / Р. Бернс. – М. : Прогресс, 1986. – 45с.
3. Борисова Е. М. Индивидуальность и профессия / Е. М. Борисова, Г. П. Логинова. – М. : Знание, 1991. – 145с.
4. Боровикова С. А. Профессиональное самоопределение / С. А. Боровикова // Психологическое обеспечение профессиональной деятельности. – СПб., 1991. – С. 6-23.
5. Електронний ресурс. – Режим доступу до матеріалу : <http://www.kmv.gov.ua/servdir.aspId=75&IdServ=988>.
6. Зеер Э. Ф. Основы профориентологии / Зеер Э. Ф., Павлова А. М., Садовникова Н. О. – М. : Высшая школа, 2005. – 160 с.
7. Пряжников Н. С. Методи активізації професійного та особистісного самовизначення / Н. С. Пряжников. – М. : НВО "Модек", 2002. – 392 с.

Харламенко В. Б., Харламенко І. А. Самоопределённость и профессионализация учителя.

В статье обосновывается значение самоопределенности и профессионализации учителя. Описываются этапы и концептуальные положения профессионализации.

Ключевые слова: профориентология, профессиональная самоопределенность, профессионализация, личность учителя.

Charlamenko V. B., Charlamenko I. A. Self-determination and professionalisation of teacher.

The importance of professional and self-determination also teacher's professionalisation are describe in the article. The stages and conceptual clauses of professionalism are also substantiated.

Keywords: vocational guidance, professional self-determination, professionalization, teacher's individuality.